

Carletto.

Iz bolniških prostorov. — Spisal *Pavel Perko*.

Soba, v katero sem stopil, ni bila velika. Preprosto, a lično izdelano pohištvo in sploh vsa oprava je pričala, da ji je namen v prvi vrsti praktičen. In res —: to je bila čakalnica one velike, lepo zidane bolnišnice v laškem mestu T.

Dospel sem bil z jutranjim vlakom v T. in šel takoj na mesto, da odpravim svojo stvar. Imel sem urediti neke zadeve prijatelja G. — inženirja —, ki je služboval pod italijanskim nebom in umrl pred par dnevi tukaj v bolnišnici.

Oziral sem se okrog po sobi in moram reči, da mi je bilo nekam tesno v tem prostoru, prenasičenem s težkim vzduhom, med katerim se je mešal vonj po karboliju . . .

Pozvonil sem in vprašal infermiero — tako kličejo Lahi svoje civilne strežnice po bolnišnicah —, če se ni morda prijatelj v boleznih mene izrecno spominjal in ali mi ni sporočil kaj —, na kar mi je ta odgovorila takoj, češ:

„Ah, da! Seveda!“

In odhitela je, ter mi prinesla debelo pismo, naslovljeno na moje ime.

Odprl sem in bral:

— — — — —
Slab sem . . .

A vendar bom pisal — pretrgoma sicer in počasi . . . Morda se mi posreči, da bom očrtal dogodke tako, kot so bili — kot so mi pretresali srce . . .

Mislil sem molčati o vsem; zakaj nad vsem in za vsem leži, kakor ponočna megla, nekaj temnega in neznanega . . . Zato nisem govoril o tem nikdar — niti Tebi niti drugim. A sedaj, se mi zdi, ne smem več molčati. Torej poslušaj!

Kako sem prišel v bolnišnico — ?

Kaj vem, kaj je bilo: — nekaj neznanega se mi je bilo napravilo v grlu, in znanci so trdili, da bi utegnilo postati opasno; z operacijo bo baje izginilo najprej . . . Zato sem

šel v bolnišnico in se nastanil v II. nadstropju v separatnem oddelku.

Izbral sem si separatni oddenek zato, ker sem hotel biti sam, ali vsaj brez velike družbe. Hotel sem delati. Službenega dela se mi je bilo nabralo toliko, da sem imel dovolj za več tednov. Že prej sem se bil namenil, da bom prosil dopusta in šel na Kranjsko na svoj dom, in tam v samoti risal in pisal. Potem me je zadela bolezen. A nekaj, zdelo se mi je, bom mogel dovršiti že v bolnišnici. Zato sem prinesel s seboj svoje rekvizite in si vzel sobo v separatnem oddelku.

Soba ni velika; vendar je prostora za dva, in se navadno tudi oddaja za dva. Prav; zakaj nekoliko družbe sem si želel v teh dneh . . .

A bil sem sam; vsaj prve dni. Prostori so bili baje prav tiste dni najbolj na razpolago.

Vendar dolgočasno ni bilo — tudi tiste prve dni ne! Verjemi: prav bolnišnica je tisti prostor, kjer igra življenje svojo vlogo kakor na pozornici —, res, da večinoma tragično, a vendar sempatja tudi jasno in veselo . . . In prav to me je zanimalo tako, da sem se čutil v najkrajšem času nekam domačega v teh prostorih . . .

Operacija ni bila težka. Ležal nisem, a iz sobe tudi nisem smel, ker vetra in mraza se mi je bilo varovati.

In tako sem delal —: risal sem, računal sem . . . In krog mene je bilo tako tiho, kot da je izumrlo vse blizu in daleč naokrog . . .

A ne tako! Če sem stopil k oknu in pogledal doli na prostorno dvorišče, zasajeno z divjimi kostanji: tedaj mi je bilo, kot da sem pogledal v neki nov svet, poln življenja in vrvenja . . .

Po dvorišču so se v polsenci izprehajali bolniki, ali pa so sedeli na klopcah in živahno govorili med seboj, mahajoč s širokimi rokavi bolniških oblek.

Čudno jih je bilo gledati te bolnike: obezane do polovice glave, v dolgih, belkastih suknjah in v širokih cipelah brez petâ. Zbirali so se v gruĉah, smejali se in zabavali se. Otroci so se celo podili okrog, sezivali cipele in navzlic prepovedi bosu gazili po pesku . . .

Vĉasih, ko sem tako stal ob oknu in gledal na dvorišĉe, je prišel v sobo primarij dr. B. in se mi nasmehnil, ĉeš:

„Dolgĉas, dolgĉas!“

„Nikakor ne, gospod primarij!“ sem mu ugovarjal, in doktor se mi je samo smejal v odgovor. Smejati se je vedno z nekim samonjemu lastnim nasmehom, ki je budil v bolniku pogum in zaupanje . . .

Res, izvrsten ĉlovek je bil ta primarij. Źe v prvih dneh sva bila najboljša prijatelja. Kako tudi ne! Operiral me je bil on. Ordiniral je sicer le v I. nadstropju; toda prav sedaj je bil sekundarij na dopustu, zato je prevzel za ta ĉas primarij še II. nadstropje. In tako se je še po operaciji vĉasih sluŹbeno, vĉasih pa kar tako oglasil pri meni v sobi — in presedela in pregovorila sva tuintam po celo uro, kadar ni bilo dela in se je nama obema ljubilo.

Potemtakem seveda nisem pogrešal druge druŹbe — in o dolgem ĉasu sploh ni da bi govoril . . . Kratko reĉeno: bil sem v bolnišnici Źe kakor domaĉ!

* * *

Tako so potekali prvi dnevi.

Rana se mi je celila kar najbolje in boleĉin nisem ĉutil. Le pri poŹiranju mi je bilo teŹko — in pa ponoĉi, ko sem se zbudil in sem med spanjem dihal z odprtimi usti. Tedaj me je po prvih dihih zabodlo in zaŹgalo v sapniku; vendar je popustilo tudi to, ko je slina omeĉila boleĉe mesto, in mogel sem spati mirno naprej. Sicer mi je bil pa primarij prepovedal dihati z odprtimi usti .

Po par dneh sem dobil nekaj veĉ prostosti. Smel sem vun na hodnik, v druge bolniške oddelke, na dvorišĉe, sploh — kamor sem hotel.

Vreme je bilo vse dni ugodno. Pomladni vetrovi so dihali sem preko kostanjevih kron, ki so se bile Źe v teh dneh zgostile in razširile za dobro spoznanje. Solnĉni trakovi so le s teŹavo prodirali do pešĉenih tal. Bolniki na dvorišĉu so iskali sence in zavetja.

Dnevi so beŹali.

Naposled pa sem vendarle mislil, da bi zapustil bolnišnico in Źel na dopust domov. Rana se mi bo zacelila tudi tako, in delal bi morda doma še bolj vztrajno in še bolj mirno, nego tukaj. Vrhutega je bilo prav tiste dni treba na oĉetovem domu neke roke, ki bi vodila in oskrbovala posestvo; zakaj stari Jakob mi je bil pisal pred kratkim, da oĉe boleha in da je zadnje dni veĉinoma v postelji . . Vse to me je priganjalo, da bi odpotoval kakor hitro mogoĉe in se nastanil vsaj za par tednov doma.

A prav tiste dni so se razmere v bolnišnici izpremenile nekoliko. In to je bilo vzrok, da sem za nekaj ĉasa opustil misel na dom.

Neko popoldne je bilo.

Ko sem se vrnil z dvorišĉa, kamor sem zahajal po kosilu, mi pride streŹnica tik pred sobo nasproti, rekoĉ:

„Ah, gospod inŹenir — sostanovavca ste dobili!“

„To je prav; to me veseli!“ sem odgovoril. Razveselil sem se ga v resnici, zakaj ĉutil sem, da bi se naveliĉal naposled tudi bolnišnice, ĉe bi bilo treba vztrajati še dolgo . . .

„Torej vas veseli . . . Ah, to je prav . . . Smo se bali, da bi —“

„No, in kdo je?“

„Ah, Carletto! Tako mal in tako nedolŹen! . . . A zraven uboŹĉek — un poveretto, un gran poveretto . . .!“

Vstopil sem.

StreŹnica je Źla, da dvigne zastore, ki jih je bila spustila upravkar. Jaz pa sem pomišljaj, kakšen „poveretto“ bo to — v separatnem oddelku . . .

In ko so solnĉni trakovi prodrli v sobo, sem ga zapazil. LeŹal je na postelji tik poleg vrat.

Bil je dečko pri kakih osmih letih. Mežal je; menda je spal. Obraz se mu je videl le od ust dalje; drugo mu je zakrivala odeja. A že ta obraz . . . Jaz ne vem, kaj sem zapazil na tem obrazu posebnega — in to takoj prvi trenutek! Te poteze — tako znane, tako domače . . . Ali sem jih že videl kdaj? Spomniti se nisem mogel ničesar.

„Ali si žejen, Carletto?“ je vprašala strežnica, ko je pristopila tiho in položila dečku roko na čelo.

„Že-jen . . .“

In Carletto je odprl oči za hip pa jih zopet zaprl.

A te oči . . . Jaz sem pričakoval drugih oči k temu obrazu. Oči, dasi lepe, so se mi zdele tako — tuje, vse drugače nego poteze na obrazu . . .

Strežnica je odhitela po pijačo; jaz pa sem obstal ob robu postelje in nepremično zrl na one poteze — tako mile in znane . . .

Kje sem pač videl ta obraz? In kdaj?

Zastonj sem se trudil in napenjal spomin.

Strežnica je prišla z limonado, dvignila dečku glavico in mu nastavila na usta. In Carletto je pil . . . Potem je pa legel zopet in sopel mirno dalje.

„Pa kaj mu je? Kakšno bolezen ima?“

„Ah, iz rane na roki mu je teklo že prej, in sedaj je še padel in dobil udarec . . . Glejte!“

Odstranila mu je obezo nalahko, da sem mogel videti rano. Rana je bila precejšnja in zatečena. Primarij mu jo je bil obezal za prvo silo, in deček je trdil, da hladi in da je bolje.

„Ali bo treba operacije?“ sem vprašal potihem.

„Najbrže.“

„Še danes —?“

„Ne. Poizkusili bomo najprej z mazilom. In če bo treba operacije, v par dneh pride sekundarij . . . Sicer je pa gospa sama hotela, naj počaka in naj ga operira sekundarij —“

„Gospa —? Kakšna gospa?“

„Da, gospa! Gospa, ki ga je privedla, menda je mati njegova. Lepa in še mlada . . . A odhitela je takoj, češ, da se ji mudi in da

pride jutri zopet. — Je-li, Carletto, to je bila mati?“

Deček je pritrdil.

„Ali se veseliš, da bo prišla zopet?“

„Da.“

Strežnica mu je popravila odejo, zadelala ga dobro in odšla, da mu pripravi drugo obezo.

Na stolu poleg postelje pa je ostala dečkova obleka, preprosta, oguljena in celo zamazana na nekaterih mestih — —

* * *

V bolnišnici je služil tudi neki Antonio. Ni bil zdravnik; a tudi navaden sluga ne, ampak nekak pomočnik — ajutore — pri operacijah. Po rodu je bil Lah. Govoril je rad in veliko ter vpletal v svojo laščino besede vseh mogočih jezikov. Razmere v bolnišnici so bile poznane njemu bolj nego komurkoli drugemu.

„Dober dan, Antonio!“ sem ga nagovoril prijazno, ko sem ga srečal na hodniku še tisti dan.

„Buon giorno! Buon giorno!“

In ko sem mu ponudil cigaro, tedaj iz same hvaležnosti ni vedel, kaj bi počel . . . Črno oko se mu je zalilo s solzami, in izmed rjavine na obrazu se mu je pokazala pri ustih cela vrsta zob, belih in lepih.

„Antonio, kdaj pride sekundarij?“

„Il secondario —?“ je ponovil Antonio in videl sem, kako mu je sicer živo oko ugasnilo naenkrat, in kako se mu je bela vrsta pri ustih zmanjšala do polovice — „Il secondario? Il secondario è un diavolo . . .“

„Diavolo? Zakaj?“

Toda Antonio je namesto odgovora trdil le še:

„Un diavolo! Un vero diavolo!“

„In kakšen je ta sekundarij?“

„Il secondario —? Grande! Hat schwarzi capelli e schwarzi oculi . . . Ma è un diavolo, un vero diavolo!“

In kakor da mu ni prijeten tak razgovor, me je pustil na mestu in se oddaljil na mostovžu, drsajoč s cipelo . . .

¹⁾ Sekundarij je hudoba.

Mene pa se je polastil strah za mojega Carletta, ki ga je imel operirati ravno on, sekundarij . . .

In naj sem tisti dan delal karkoli: če sem stal ob oknu in gledal na dvorišče, ali pa če sem sedel ob mizici in pisal — povsodi me je obletavala neka temna misel: „Zakaj on, zakaj ravno on — ?“ In prav zato se mi je zbuvalo sočutje do dečka bolj in bolj, in sklenil sem, da bom pazil in se zanimal, naj ima priti karkoli . . .

„Ali te boli, Carletto?“ sem ga vprašal enkrat, ko sem videl, da deček leži še vedno nepremično in da mu odseva na obrazu nekaka muka, bodisi že dušna ali telesna.

„Ne —, ne boli . . .“

„Pa te skrbi, ker bo treba izrezati rano? Ali veš, da jo bo treba?“

„Vem.“

„Te ne skrbi?“

„Ne.“

„Zakaj ne?“

„Ker ne bo bolelo. Ker je mama rekla, da ne bo bolelo . . .“

Govoril je mirno in tako s prepričanjem, da mu nisem mogel ugovarjati še dalje. Zato sem napeljal govor na drugo.

„Kaj pa mamó, Carletto, ali imaš mamó rad?“

„Rad.“

In oko se mu je naenkrat zalilo s solzami; mislil sem, da bo začel jokati naglas . . . Vendar tega ni storil. Gledal me je s svojimi velikimi očmi, in dobro mu je délo, da sem govoril ž njim o materi.

„Kaj pa dela mati doma?“

„Ne vem.“

„Ali doslej nisi bil pri materi?“

„Ne.“

„Kje pa?“

„Pri donni Fatturi zunaj mesta. Tam je bilo temno, in topli so me. Paolo me je pahnil raz zid in mi vrgel kamen na roko . . .“

Zopet sem mislil, da bo jokal . . . A ni. Zato sem vprašal dalje:

„Kaj pa mamó, ali te je kdaj obiskala pri donni Fatturi?“

„Vsak teden —. Včasih pa tudi dolgo ne . . .“

„In kaj je rekla, kadar je prišla?“

„Donni Fatturi je dala denarja . . .“

„Druzega nič?“

„Nič!“

Svitalo se mi je bolj in bolj. In neka slutnja mi je vstajala bolj in bolj . . .

* * *

Drugi dan po dečkovem prihodu sem ogrnil suknjo in se odpravljaj na dvorišče. Spustil sem zavese pri oknih in hotel oditi. Carletto je ležal mirno —

Kar se odpró vrata, in v sobo stopi dečkova mati . . .

Jaz bi bil odšel in niti ozrl bi se ne bil vanjo vdruživ, da nisem opazil na njenem obrazu prav tistih tako znanih potez, samo da še določnejše izraženih . . . In prav te poteze so me opozorile na nekaj — —

Pogledal sem jo še enkrat.

In nisem se motil: bila je ona — — — Lucija. Pač se je bila izpremenila v teh letih nekoliko, a spoznal sem jo vendar!

Pa obotavljal sem se le za trenutek. — Odšel sem; odhitel sem po mostovžih, po stopnicah, da se razberem in razmislim . . .

Spoznala me ni. Pogledala me je bila le za hip. —

Sedel sem na klopico v senci kostanjev, in tu sem se umiril polagoma in prešel v spominu na ona leta, ki so me bila privedla v neko, dasi posredno dotiko s to žensko, z Lucijo — —

Ti veš, da je imel moj oče precej veliko posestvo na Gorenjskem. Rojstna hiša — ljudje ji reka jo kar grajščina — stoji na samem, na malo vzvišenem kraju, med polji, travniki in gozdovi.

Oče je bil vdovec; mati je umrla pred nekaj leti.

Bila sva dva brata: jaz in Anton.

Oče je ljubil mene bolj kot Antona. Njegova volja je bila od nekdaj, da bom jaz kot starejši doma in podedoval posestvo. Aj mati, dokler je bila še živa, je silila, na grem v šolo. In to je naposled obveljalo: šel sem študirat.

Brat Anton pa me je sovražil. Morda me ni mogel zato, ker sem bil mehkejše narave od njega; morda zato, ker me je oče ljubil bolj kot njega; morda pa zato, ker sem hodil v šolo in je bilo treba plačevati veliko — —: skratka, čim bolj sva prihajala v leta, tem bolj je rastla neka stena, ki naju je ločila...

In vendar sem jaz ljubil Antona tako zelo — rekel bi strastno. In čim bolj me je odbijal on, tem bolj sem se ga jaz oklepal na skrivnem — s strahom sicer, a z vsemi močmi svoje duše...

Ah, da sem mogel dopovedati Antonu, kako malo mi je mar posestva in bogastva; kako mislim živeti le svoji stroki, svojemu poklicu — in to na tihem in na skrivnem! Toda nič! Anton me ni poslušal!...

In to je bilo hudo; reči moram — neznosno!

In to je trajalo leto za letom, vsake počitnice!

A zadnje počitnice — tedaj, ko sem bil izvršil svoje študije in se hotel doma nekoliko opočiti, predno nastopim pot v svet, v življenje —, tedaj je nemil slučaj še poostril nasprotje med nama.

Anton se je ženil. Hotel je imeti posestvo in izbral si je bil v vasi dekle, ki je slovelo po izredni lepoti, a je bilo revno od doma in tudi sicer se glas o njej ni širil najboljše...

Oče je bil besen, ko je čul o tem.

„Njo — ? Njo — ? Nikdar —!“

In povedal mu je naravnost, da mu v tem slučaju ne dá niti krajcarja, kaj šele posestvo...

A brat? Brat Anton je izlil svojo jezo name, češ, da jaz hlepim po posestvu in da zato sčujem očeta proti njemu...

Jaz — ?! Moj Bog, in vendar je bilo baš nasprotno! Jaz sem pogovarjal očeta, naj odneha, naj dá posestvo Antonu, ker ga jaz ne maram in se tudi ne čutim sposobnega za to... Bog vé, da sem privoščil Antonu vse, vse! Tudi njo! Če je bila revna, kaj zato? In če se ni govorilo o njej najbolje — —: morda ni bilo vse res, kar se je govorilo...

Toda oče — ?

„Ne! Nikdar!“ — —

Zalostni dnevi so bili tedaj. Oče je molčal in jezno ukazoval družini. Anton že celo ni govoril z nikomer. V tla je gledal, delal mehanično, in če me je srečal, sem videl, kako se mu je bliskalo oko od jeze in sovražstva...

Šel bi bil od doma —, toda čakal sem in upal, da se obrne na bolje.

Tačas sem stanoval v mali, lično zidani hišici z enim nadstropjem, malim vrtičem in par lepimi sobami z razgledom na vas. Hišico smo imenovali vilo, dasi vila ni bila. Oče jo je bil dal sezidati za mojih študij, in tu sem bival o počitnicah vedno. Stari Jakob, zvesta in blaga duša, mi je bil za družino in potrežbo. — Tako tudi tedaj.

In res so se razmere izpremenile, toda drugače, kot sem jaz pričakoval.

Antonova izvoljenka je izginila naenkrat.. Kam in zakaj: o tem so ljudje govorili in ugibali veliko. Trdili so, da je šla na Laško, baje v T., in spravljali njen odhod v zvezo s tem, da so bili par tednov poprej ob vojaških vajah vojaki dalje časa nastanjeni v našem kraju, in da je bil med njimi neki mlad doktor z živimi očmi, rojen Lah... Tako so trdili!

Anton ni verjel ničesar. Delal se je, kakor da mu stvar ni niti malo v brigi. A hodil je okrog tih in pobit — in to je izdajalo njegovo notranjost, njegovo srčno bolečino...

Kar dobi nekega dne pismo iz T. Bilo je od nje. Kaj je stalo v pismu, tega ni izvedel nihče, razen Antona. Po posledicah, ki jih je pismo imelo, smo skleпали, da vsebina ni mogla biti najprijetnejša; zakaj prvo noč potem je zmanjkalo tudi Antona. Hiter, kakor je bil, se je odločil in odpotoval — v Ameriko... Doma je zapustil pismo, v katerem priznava, da ga je strahovito varala ona, ona... in prosi odpuščanja očeta in mene. V Ameriki — tako je pisal — se mu bo morda smehljala sreča prijaznejše, kot se mu je doma.

Kaki dnevi so sledili po Antonovem odhodu doma, tega ne bom opisaval! To je prežalostno...

Ostati sem moral doma nekaj dalje nego sem mislil.

In ko sem zapuščal rojstno hišo, sem jo zapuščal s trpkimi spomini in s krvavečim srcem . . .

Vrnil sem se čez nekaj let. Tedaj se je bil oče vidno postaral, in skrbi so mu bile v primeroma kratkem času upognile postavo ter mu glodale prej tako čvrsto zdravje. Posestvo je bilo nekako zanemarjeno; čakalo je čvrstejše roke. — Toda o Antonu ni bilo nikakega glasu iz Amerike. Ali bo prišel še kdaj ali ne, in da-li je še pri življenju ali ne — kdo je to vedel? Le o njej — o Luciji — so trdili ljudje še vedno, da je na Laškem, da je bogata, gosposka, da ji ne manjka ničesar, in ne vem, kaj še. Ali je pa žena onega doktorja z živimi očmi, ali ne —: o tem so dvomili . . .

No, jaz sem tu izvedel dovolj! . . .

„Ubogi Carletto!“

Toda —, zakaj ga mora operirati ravno on — sekundarij? In zakaj to izrecno zahteva ona — mati Carlettova?

In neka slutnja me je polnila z grozo in strahom . . . Trepetal sem ob misli na dečka in bal sem se zanj! Da, čeprav sem ga ljubil že prvi hip — dasi nisem vedel zakaj —, sedaj sem ga hotel ljubiti in čuvati še bolj. „Un poveretto, un gran poveretto!“ Prav zato sem mu hotel biti zaščitnik in branitelj — jaz! In sklenil sem, da ostanem in počakam sekundarija — navzlic temu, da so morda že drugi čakali, kdaj se izprazni moja soba — in navzlic temu, da so me lastne domače razmere silile, da odpotujem domov čim najprej — —

* * *

Pa odpotoval sem — in to prej, nego sem mislil!

Nenadoma dobim od doma telegram, v katerem mi javlja stari Jakob žalostno vest, da mi leži oče v zadnjih dihih . . . In ta vest je kakor električna iskra udarila v moje načrte ter me prisilila, da sem začel misliti, kaj sedaj . . .

Prvi trenutek nisem vedel ničesar. Stresnilo me je bilo in duševno omamilo. Hodil sem po sobi gori in doli, bral telegram vedno iznova, a nazadnje vedel toliko, ko prej.

Kaj naj storim?

Domov?

Očeta nisem mogel in nisem smel pustiti tako . . .

A kaj bo z dečkom — s Carlettom? Ali se ne bo to reklo prepustiti ga usodi? Saj v teh dneh smo pričakovali sekundarija . . . In kaj potem?! — —

A vendar — — Oče . . . oče . . .

Ne! Iti sem moral! Oče je bil prvi! Kdo vé, morda ga vendarle še dobim pri življenju . . .

In sklenil sem, da grem —: „Morda v teh dneh še ne bo sekundarija; morda se vrnem jaz prej — —“

Misel se mi je zdela verjetna . . . Naposled sem se je oklenil popolnoma.

Sicer pa — in to je bilo tudi velike važnosti za stvar — sicer pa, ko bi se imel zamuditi doma le predolgo, lahko pišem primariju in mu naznanim — —

Sklenil sem torej, da grem. Odpravljaj sem se in znašal skupaj najpotrebnejše stvari za pot, kar stopi v sobo primarij.

„Razburjeni, gospod inženir?“

Tako me je nagovoril in se smehljaj z onim vedno skladnim nasmehom, ki je deloval name vselej tako pomirljivo . . .

„Razburjen!“ sem mu pritrdil in mu pomolil telegram.

Doktor je prebral in me pogledal s sočutjem.

„In kaj bo sedaj —?“

„Iti moram . . .“

„Kaj pa rana?“ je vprašal pomenljivo, in obraz se mu je hipoma zresnil nekoliko . . . Rana —? Na rano niti mislil nisem dotlej —

Primarij je pristopil, gledal dolgo, zmajeval z glavo in rekel naposled:

„Jaz vam ne svetujem!“

Bilo mi je, kot da me je kdo polil z vodo . . .

„Zakaj ne, gospod primarij?“

„Zakaj —? Pomislite: pot je dolga ... izmučili se boste ... mraz in veter ... in še vreme se lahko izpremeni ...“

„A jaz moram iti, jaz moram —!“

Doktor je mignil z ramami:

„Branim vam ne —“

„In vreme se ne bo izpremenilo —“

„Mogoče —“

Govoril je tako resno, tako — tako —

„A jaz moram! Prosim vas: jaz moram...“

„Dobro! Potem idite, toda varujte se! Rana je zaceljena šele do polovice, in ko bi se ponovilo, prisadilo ... Kakor rečeno: varujte se!“

Toliko mi je bilo dovolj. Varovati sem se hotel, kar mogoče; na vreme sem se zanesel popolnoma ... Torej!

Napravljen sem bil takoj.

Pri odhodu sem stopil še enkrat h Carlettu. Videti sem ga hotel še enkrat od blizu ...

„Carletto!“

Deček je spal. Sopol je rahlo; odeja se je komaj dvigala ob njegovih dihih. Po obrazu mu je bil razlit mir, tisti otroški, nedolžni ...

„Z Bogom, Carletto! Bog te obvaruj!“

Muditi se nisem utegnil. Dolžnost me je klicala. Šel sem. —

In ko sem hitel po stopnicah, sem začul kar naenkrat ženski glas poleg sebe — bila je strežnica —:

„Ah, gospod inženir, kam vendar?“

„Domov.“

„Ali ste zdravi?“

„Zdrav.“

Bilo mi je že nadležno in zdelo se mi je nepotrebno toliko govoriti o zdravju ... Zdrav ... Kako pak kot zdrav!

Šele čez malo časa sem zapazil, da je stal poleg strežnice človek, mlad, dolg, zagorele barve in živih, prodirajočih oči ...

„Glejte, to je gospod sekundarij!“ je pojasnila strežnica.

In človek s prodirajočimi očmi se mi je priklonil, podal mi roko, zamrmral nekaj besed in se celó nasmehnil nazadnje ...

— Torej to je on ...

To je bila edina, a tem bolj grozna misel, ki me je obšla tisti hip. Besede nisem spravil iz sebe ...

„In želi videti Carletta takoj —“ je razlagala strežnica.

Tedaj je zavrelo po meni ... Že sem mislil stopiti tik predenj in mu povedati v obraz — ne vem, kaj bi mu bil povedal — beseda mi ni šla iz grla ... Obstal sem na mestu molčé. Kaj si je neki mislil o meni? A naj si je karkoli, to me ne briga!

Ko sta onadva odšla v sobo, sem čakal na mestu še vedno. Prvi hip me je obšla misel, da bi šel za njima ... A takoj na to sem se oprijel novega sklepa:

„K primariju grem!“

Malo pozneje sem že stal pred vrati primarijeve sobe z namenom, da mu še v zadnjem hipu razkrijem nakano in preprečim nesrečo ...

Potrkam —

Vrata so bila zaprta! ... Primarija ni bilo! ... Odpeljal se je bil malo hipov poprej! ...

„Dobro!“

In takoj mi je bil na umu drug način. Vzel sem vizitko in v naglici napisal par besed:

„Rotim Vas, ne zaupajte sekundariju! ... Operirajte dečka Vi! Storite to radi mene ... Rotim Vas! In naznanite mi izid takoj! Moj naslov —“

Vrgel sem vizitko v škrinjico na vratih in odhitel — —

* * *

Doma je bilo vse zbegano, ko sem prišel. — Očeta nisem dobil več živega ... Oslablosti in raznim skrbem se je bila pridružila še kap na en del života, in vzelo ga je, preden bi bil mislil jaz, in preden so mislili drugi ...

Zame je bil to hud udarec! Že itak sem bil zbegan in razburjen do skrajnosti in zdaj — pomisli! — zdaj še to! ...

Sedel sem na klop poleg odra, zakril si obraz z rokami in menil, da ne bom prenesel vsega — —

A tudi drugi so bili pobiti in potrti!

Stari Jakob —, kako je tekal semintja, ukazoval družini to in ono, a naposled sam ni vedel, kaj hoče... Bilo mu je v tolažbo, da sem prišel vsaj jaz.

„Ne veste!“ — tako mi je pravil — „ne veste, prišlo je tako naglo, tako naglo!...“

In dopovedoval mi je s solzami v očeh na dolgo in široko, kako je prišlo. —

„Kaj pa Anton? Kako bi se naznanilo Antonu? Na vsak način se mora naznaniti tudi Antonu!“

A niti jaz, niti Jakob si nisva vedela svetovati ničesar.

O Antonu se še vedno ni vedelo nič. Ljudje, ki so prihajali iz Amerike, so pripovedovali, da je nekje daleč v ozemlju in da mu je dobro — toda gotovega ni vedel nihče, in še to, kar so pravili, je donelo nekam neverjetno... A tudi na drug način se ni moglo izvedeti o njem kaj gotovega.

„Kaj, ko bi se mu naznanilo po časopisih?“

Misel ni bila napačna. Z Jakobom sva sklenila, da porabiva še to sredstvo; morda ne bode zastoj...

„Pa ali ne boste prevzeli posestva vi?“ me je ustavil Jakob v besedi.

„Jaz? Ne!“

„Pa oče so želeli tako... Še v zadnjih hipih —“

„Kaj so želeli oče?“

„Da prevzamete vi... In šele, ko bi vi ne hoteli, potem naj pripade Antonu. Tako so govorili. — A vila na hribčku mora biti na vsak način vaša. Tako so govorili...“

Vilo na hribčku sem menil prevzeti jaz. V prejšnjih letih se mi je bila priljubila tako, da bi jo pozneje kdaj morda težko pogrešal... Vilo sem hotel prevzeti. A posestva ne. Prvič me veselilo ni in potem — ko bi me tudi bilo: radi Antona bi ne mogel... Ne! Za posestvo je bil odločen Anton!

Še tiste dni sva poskrbela z Jakobom, da dobi Anton obvestilo čim prej. —

Sploh so pa sledili žalostni dnevi potem.

Pomisli: Oče je ležal na mrtvaškem odru, brat je bil nekje v daljni Ameriki, doma pa

jaz sam brez sveta in pomoči, ubit duševno in telesno...

Stal sem navadno v svoji sobi ob oknu, naslonjen na šipo, in kakor brez misli in brez življenja gledal po hribu navzdol: na cesto, po cesti dalje, preko hribov in gorâ, kjer je ležalo daleč tam mesto T. in še dalje Amerika s svojimi daljavami...

Na vse to pa še ono pusto vreme, kot je prišlo tiste dni! Z nalivom sicer ni deževalo, toda megle so se vlačile krog gorskih vrhov in iz njih je rosila venomer tista drobna mokrota, ki dela zrak težak in neznosen...

Pogreb se je vršil v pustem vremenu. —

Prišedši od pogreba pa dobim na mizi brzojavko. Bila je iz T. od primarija:

„Izvršil sem po Vašem naročilu. Šlo je srečno. Sekundarij izginil...“

Torej vendar —!

Odleglo mi je... Bilo mi je, kot da mi je nekdo odvalil polovico bremena, ki mi je dotlej kakor utež ležalo na prsih... Torej vendar! Kako se je bila izvedla vsa stvar, to me ni zanimalo toliko. Da je le bilo!

Poslej sem mogel vsaj mirneje razmišljati o vsem. Sedaj mi ni bila duša razdvojena, in mogel sem svojo skrb posvetiti izključno le očetu in domačim razmeram. Namenil sem se, da ostanem še par dni doma, da se odpočijem in umirim nekoliko in da uredim najpotrebnejše... Potem pa sem se mislil vrniti tja doli, kjer sem pustil osebo, kateri sem hotel posvetiti poslej vso svojo skrb in ljubezen...

* * *

Kako je bilo s sekundarijem?

Iz pisma, ki mi ga je pisal primarij tiste dni in v katerem mi je podrobno javljal ves dogodek, sem spoznal, da me moje slutnje gledé sekundarija niso varale. On in ona — oba sta bila dogovorjena med seboj... Hotela sta se na lep način iznebiti dečka in svoj zločin zakriti s plaščem ponesrečene operacije... Premišljeno, kaj ne?... In posrečilo bi se jima bilo, da sem jaz odšel tedaj v zaupanju, da se sekundarij še ne vrne tako hitro!

Pa kako so preprečili zvito nakano?

Primarij je dobil mojo vizitko ter jo prebral. Hlastna pisava in sploh tista razburjenost, v kateri sem pisal, ga je iznenadila in opozorila, da mi gre tukaj za veliko. Sekundarij itak ni bil na najboljšem glasu pri njem. Že dotlej se je govorilo in pripovedovalo marsikaj gledé njegove netočnosti in površnosti pri operacijah... Čisto neutemeljeno najbrže ni bilo, a dejanskih dokazov tudi ni bilo; zato so ga mogli dotlej kvečjemu sumiti in biti na straži... Sedaj pa je bilo treba opreznosti! Primarij je sklenil takoj, da mu dečka ne prepusti.

V tistem pa, ko je vizitko še bral, pride strežnica in ga nenadoma pokliče k nekemu bolniku.

Vrgel je vizitko na pult in šel. Vrat ni zaklenil... In morda je sekundarij prišel medtem, prebral, in zopet šel — —

Vsaj sklepati bi se dalo, da je bilo tako; zakaj drugi dan, ko je bilo treba dečka operirati, sekundarija ni bilo. In tako tretji dan in četrti dan...

Morda je menil, da so mu na sledu z dokazi; morda se je ustrašil samega sebe; morda bi bil šel itak prej ali slej — kdo ve?

On in ona sta pobegnili iz T. Kam —, to se ne vé. Vsekako ju ne bo kazalo pustiti kar tako; zakaj dokazov je toliko, da pred sodnijo ne bo težko pričati...

Ona je bila dobro poznana po T. Živela je sicer na zunaj legalno, a za kulisami se je pripovedovalo o njej marsikaj. S sekundarijem sta bila dalje časa razločena. Medtem je živela ona v B.; a zadnji čas je prišla v T. in ga izkušala zopet dobiti v svoje mreže... Najbrže ima ona več krivde na vsem, nego on!

Carletto je bil v teh dneh že prebil najhujše. Trpel je voljno in sedaj si je opomogel toliko, da more za kako uro vun na hodnik k svojim tovarišem. Neka sveža barva se mu obnavlja na licu in iz oči mu sije veselje in življenje...

„Da bi deček le tako žalostne usode ne imel!“ — je dostavil primarij koncem pisma —.

„Otrok je nedolžen pri vsem, in vendar, kaj ga čaka v teh razmerah? Ali se ne bo izgubil in pogubil, kot se izgubé in pogubé drugi njegove vrste?“

„Ne! To ne sme biti! To ne sme biti!“

In podvival sem se, da se vrnem čim prej...

* * *

Vrnil sem se res, toda kakšen?

Bolan —! Nevarno bolan —!

Kar je slutil primarij, to se je bilo zgodilo. Rana moja še ni bila zaceljena dovolj... Varoval sem se pač, a kdo se bo v teh razmerah varoval dovolj? Vrhutega je vplivala razburjenost in potem še slabo, deževno vreme, ki sem ga omenjal zgoraj...

Vrnil sem se in zopet sem bil v sobi pri svojem Carlettu. A če je poprej ležal on in sem bil pokoncu jaz, je bilo to sedaj ravno narobe... Primarij me je odločil za posteljo! —

Trpel sem veliko. V grlu me je žgalo kakor prve dni po operaciji. Po noči sem dihal težko in grgrajoče. Čutil sem, kako me nekaj tišči v grlu vedno bolj, in kako sopem le še s težavo... Moč mi je slabela; — čutil sem se utrujenega. Spati nisem mogel, in kri mi je silila v glavo...

Primarij se je na vso moč trudil z menoj. Prišel je po štirikrat na dan, zapisaval mi zdravila in dajal navodila... Ko sem ga povpraševal po stanju bolezni, me je pač tolažil, toda iz vsega sem čutil neko skrb in negotovost... In to me je vznemirjalo!

„Rešite me, gospod primarij!“ sem ga prosil obupan; zdelo se mi je, da je vsak dan huje.

„Storil bom, kar bo mogoče“ — mi je odgovoril primarij.

In res —, neko jutro sem se počutil boljšega. V grlu me ni tiščalo več; sopel sem lažje... V udih sem čutil novo moč: zdelo se mi je, da bi vstal...

Dvignil sem se na postelji... Šlo je, toda s težavo. Za malo časa sem moral zopet leči.

Vendar — dvignil sem se iznova — in šlo je lažje...

Primarij, ki je vstopil prav tedaj, me je dobil sedečega na postelji. Pristopil je takoj in me vprašal:

„Ali je bolje?“

„Bolje“ — sem mu pritrdil vesel.

Potipal mi je žilo . . . . Stal je dolgo in poizkušal. Zrl sem mu v obraz . . . . Toda obraz mu je bil nenavadno resen . . . Zakaj neki — ?

Vendar mi je dovolil nazadnje, da smem sedeti in pisati — le razburjati in vznemirjati se ne smem . . .

In jaz sem pisal . . .

Danes je tretji dan, kar pišem. Pisal sem polagoma in v odlomkih. Vznemirjal se nisem; vsaj do danes ne. A danes je morda moj zadnji dan . . . in to me vznemirja nekoliko! — Vendar bi rad še to zadnje, kar mi je na srcu, spravil na papir mirno in trezno . . .

Sinoči mi je povedal primarij naravnost in brez ovinkov, da moje stanje ni najboljše . . . Te dni je bila pač popustila bolezen nekoliko, a le začasno . . . Simptomi kažejo, da bo treba nove operacije . . . In ta operacija bi utegnila biti nevarna . . .

To me vznemirja nekoliko! —

Kaj naj storim? Mogoče, da se operacija posreči, mogoče, da ne . . . Toliko vem — in to trdi tudi primarij — da, če se mi ponovi prejšnje stanje, bi tega najbrže ne prenesel več. Ne kaže torej drugega, kot da poizkusim . . . — In sklenil sem, da poizkusim!

Jutri se ima odločiti . . .

Sicer sem pa pripravljen na vse. Spravil sem se z Bogom, spravil z ljudmi — —

Le nekaj še!

Moj Carletto — kaj pa moj Carletto?

Nanj sem zlasti mislil zadnje dni. On je revež . . . „un poveretto.“ Dà, še več! „Un gran poveretto“ . . . Deček se mi smili . . . Kdo drugi na mojem mestu bi morda preziral, sovražil otroka one nesrečnice — —, a jaz ne morem, jaz ne morem! . . . Ne! — Otrok je nedolžen! In naj ga sovražita oče in mati — jaz ga ljubim! . . .

In kaj sem sklenil?

Vila poleg domače hiše — čigava bo? In denar, ki sem si ga prihranil — čigav

bo? Recimo, da me doleti najhuje: — čigavo bo to? Drugega svojih nimam, kot brata, a brat Anton bo imel posestvo . . . . Torej čigavo bo?

Njegovo naj bo — Carlettovo naj bo! . . . Vila in denar: vse naj bo Carlettovo! . . . In stari Jakob naj mu streže in skrbi zanj, kot da sem to jaz sam! Ti pa oskrbi z dečkom, kar je treba za prvi čas — — hvaležen ti bom!

Končam —

Sedaj mi je lažje . . .

Povedal sem, kar sem mislil. Izlil sem svoje srce na papir . . . Hlinil se nisem; pisal sem, kot sem čutil! In to pismo zapuščam Tebi; naj Ti služi, ako hočeš, kot znamenje prijateljstva, kot nekaka oporoka, kot zadnji pozdrav umirajočega . . .

Prebral sem pismo . . . In stal sem na mestu še dolgo ter se izkušal uglobiti v prijateljevo dušo, ki je odsevala iz vsake, dasi preprosto in malo površno pisane vrstice! Dà, to je bila res tista občutljiva, izredno vzprejemljiva in toliko izmučena duša, kot sem jo opazoval tako često na njem!

Sedel sem k mizi in bral pismo vedno iznova . . . In na srce mi je legala neka mučna teža, nekaj morečega — nekaj takega, kot je moral občutiti prijatelj, ko je pisal zadnje vrstice in jih zapuščal meni . . . Solze so mi silile na dan, in zastonj sem jih dušil na trepalnicah . . .

In ko je prišla infermiera ter me vprašala, če sem prebral —, tedaj mi je bilo, kot da me je zbudil nekdo iz mučnih sanj . . .

„Prebral“ — sem odgovoril in shranil pismo v žep. Bilo mi je, kot da mi je zapustil prijatelj biser, ki naj ga varujem kakor zenico v svojem očesu

„Ah!“ je začela infermiera z malo tresočim glasom — „kaka izguba! Kako dober in kako blag človek je bil gospod inženir!“

„Gotovo! . . . In kdaj je bil operiran vdrugič?“

„Pred enim tednom.“

„Ali je še dolgo živel potem?“

„Še pet dni; samo še pet dni!... Prve tri dni je bil večinoma v nesvesti; kuhala ga je vročina in bledel je... Govoril je vsekrižem: o očetu, o bratu, o sekundariju... Proti koncu pa se je zavedal vsega in umrl popolnoma mirno.“

„Torej mirno — ?“

„Mirno! Popolnoma mirno!“

To me je tolažilo — —

In to je bilo menda vzrok, da se mi potem, ko sem se zopet oziral po sobi, ni zdelo več tako tesno v tem prostoru, prenasičenem s težkim vzduhom, med katerim se je mešal oni tako ostri in moreči duh po karboliju...

Bršljan in bodičje.

6.

Pomlad, pomlad, ti jarobujna doba,
moj duh pozdravlja srčno tvoj prihod.
Cvetice nežne vstajajo iz groba,
sluteč otavne zemlje preporod.
Visoko v vejah ščinkovec popeva,
škrjanec dviga se pod sinji svod...
Ob zori pomladanjskega zdaj dneva
naj v prsih mi zatone tiha žal,
naj zopet bolna duša mi okreva!
O zemlja lepa! Nekoč bodem pal
brezčuten, mrtev v mehko tvoje krilo —
pa zdaj bi živ na tebi žaloval?
Pa zdaj dušil bi hrepenenja silo,
če k veseliam opominja me
nad ostre zime cvétnato gomilo? — —
Ponesi jadrna stopinja me
iz mest zaduhlih vun, na plan, na trate!
Presladek čut vsega prešinja me...
O, ve pomladi ure večno-zlate,
sijajte mi, sijajte v srčni hram,
da lahek dušek pesmice krilate
dadé spominom mojim in željam!

7.

Nekterim le Fortuna je prijazna,
da vse pri nas imajo in vedó,
no, drugim pa sta žep in glava prazna,
in tem gorjé! — če včasih kaj vzrastó...
Pa bodi kdo še kake pesmi otec,
on pač ne bo izvedel prekesnó,
da jajca ni rodil, temúč klopotec —
in Fortunatje poženo ga brž
iz tempeljna modric v kokošji kotec...
Na deblu leposlovja trhla svrž
molčimo mi ponižno, kakor mora
med oleandri rasti brinjev trš.
Zdaj v knjigah misli nimajo prostora,
osladna čuvstva hoče piti svet,
a misliti ob pesmih — kolika pokora!
Točimo torej solze spet in spet,
ne solz — točimo rajši že ‚solzice‘,
da žalost ne obide nas prevréd — —
Sicer ne delajmo nikomur nič krivice,
mi, kar nas je ‚minorum gentium‘,
molčimo, kakor tiste reve ptice,
ki strel jim zapové: ‚silentium‘!

8.

† Fr. Lampetu.

Že grlice grlé po lozah tihih,
slušaje čarobne pomladi klic.
Že slavci tožijo v turobnih vzdihih,
čakaje v zemljo rójenjsko slavic.
Že sijejo z neba toplotni žari,
ves svet poslavlja se od zimskih vic —
A Tebi, dragi, ni pomlad na mari,
v gomili rani spavaš nem in gluh,

prijatelj vneti vsaki božji stvari,
Ti spiš. — Ne! Tvoje le telo, ne duh.
Od severa do juga v domovini
glas Tvojega duha nam boža sluh.
Besede Tvoje miljeni spomini
nam razsvetljujejo srca oltar.
Slovenske matere hvaležni sini
nikdar Te ne pozabijo, nikdar!

Anton Medved.